

Dihtosis –
menetelmäpakka saamelaisuudesta

Dihtosis –

menetelmäpakka saamelaisuudesta

Dihtosis [tihtosis] -menetelmäpakka on tarkoitettu tueksi, liikuttajaksi ja innostajaksi saamelaisten kansallispäivän viettämiseen 6. helmikuuta erityisesti 5.–9.-luokkalaisten ja toisen asteen opiskelijoiden kanssa ympäri Suomen. Korteilla haluamme kannustaa kasvattajia nostamaan esiin saamelaisia ja saamelaiskulttuuria käsitteleviä asioita nuorten kanssa yhdessä tehden ja tutkien. Niillä pyritään herättämään keskustelua saamelaiskulttuurista niin nykyajan ilmiöiden kautta, kuin saamelaisen historiasta, asemasta ja oikeuksista käsin.

Menetelmäpakka on tuotettu osana Dihtosis-hanketta, jonka tavoitteena on tehdä saamelaiskulttuuria tutuksi kouluissa. Hanke toteutetaan Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston ja Nuorten Akatemian yhteistyönä. Sitä rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö.

Ohjekortti

Menetelmäpakka on jaettu kolmeen teemaan, jotka sisältävät kukin 2 tietokorttia sekä 6 tehtäväkorttia. Teemat ovat:

1. Saamelaiset
2. Alkuperäiskansa
3. Kulttuuri

Saamelaiset-teema johdattaa saamelaisten ja saamelaiskulttuurin käsittelyyn. Harjoitukset virittävät saamen kulttuurin, kielen ja historian elämykselliseen tutkimiseen. Alkuperäiskansa-korteissa pureudutaan syvemmin alkuperäiskansan määritelmään, Suomessa harjoitettuun assimilaatiopolitiikkaan ja alkuperäiskansoille kuuluviin oikeuksiin. Kulttuuri-kortit kertovat, mitä muuttuva saamelaiskulttuuri pitää sisällään ja mitkä ovat sen näkyvimpiä osia.

Korteista voi koostaa laajan kokonaisuuden tai niitä voi käsitellä yksittäin tiettyyn teemaan perehtyen. Korteihin on merkitty harjoituksen minimiosallistujamäärä, tarvittavat välineet ja arvio tekemiseen tarvittavasta ajasta. Kaikki harjoitukset toimivat sellaisenaan, mutta osaan on saatavissa lisämateriaalia Nuorten Akatemian nettisivuilla (Dihtosis-oppimateriaalit – merkitty symbolilla). Harjoituksia voi soveltaa ryhmän ja käsiteltävien asioiden mukaan.

Saamelaiset

Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. He ovat asuttaneet Skandinavian ja Suomen pohjoisosaa sekä Kuolan niemimaan sisäosia jo ennen nykyisten valtionrajojen muodostumista. Saamelaisia on noin 75 000–100 000 laskutavasta riippuen, ja he asuvat Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän alueella. Tätä aluetta kutsutaan nimellä Saamenmaa (pohjoissaameksi Sápmi, inarinsaameksi Säämi, koltansaameksi Sää'mm). Saamelaisen kansallispäivää vietetään 6.2. rajat ylittävän pohjoismaisen yhteistyön kunniaksi.

Saamelaisilla on oma kulttuuri ja identiteetti sekä omat kielensä. Saamen kieliä on yhteensä 9 tai 10, riippuen siitä lasketaanko Venäjällä puhutun akkalansaamen samuneen vai ei. Saamen kielet eivät noudata valtion rajoja, vaan niitä puhutaan monesti useammassa valtiossa. Poikkeuksena on esim. inarinsaame, jota puhutaan vain Suomessa Inarijärven rannoilla.

Suomessa puhutaan pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea. Pohjoissaame on puhujamäärältään kielistä suurin. Sillä on n. 20 000–25 000 puhujaa, minkä takia kielellä pärjää suurella osalla Saamenmaata. Mitä kauempana eri saamen kielet ovat maantieteellisesti toisistaan, sitä vaikeampaa puhujien keskinäinen ymmärrys on.

Suomen valtion rajojen sisäpuolella saamelaisia asuu noin 10 000. Saamelaisten kotiseutualueella Enontekiöllä, Inarissa, Utsjoella ja Sodankylän kunnan pohjoisosissa Lapin paliskunnan alueella saamelaisilla on omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva perustuslain mukainen itsehallinto. Alueeseen sisältyy myös erityinen kolttala-alue, jonka kolttasaamelaisilla on oma kolttalaki. Suomen saamelaisista noin 60 % asuu kuitenkin saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Helsinki on itse asiassa yksi suurimmista saamelaiskylistä Suomessa.

Suomen Saamelaiskäräjät on vuonna 1996 perustettu saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallintoelin. Sen tärkein tehtävä on toteuttaa sille perustuslaissa säädettyjä tehtäviä eli toteuttaa saamelaista kulttuuri-itsehallintoa sekä turvata saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittyminen. Muita saamelaisten hallintoelimiä ovat mm. Kolttien kyläkokous, Norjan ja Ruotsin Saamelaiskäräjät sekä Norjan, Ruotsin ja Suomen Saamelaiskäräjien muodostama Saamelainen parlamentaarinen neuvosto.

Mahdollisimman monta tapaa

Ryhmä: 6+

Kesto: 5–10 minuuttia

Välineet: kyniä ja paperia

Kirjoitetaan 3–5 hengen ryhmissä mahdollisimman monta tapaa tervehtiä. Aikaa tälle on 3 minuuttia. Lopuksi katsotaan, mikä ryhmä sai eniten asioita paperille. Keksivätkö ryhmät myös muita kuin sanallisia tapoja tervehtiä?

Harjoitusta voi käyttää tunnin tai työpajan aluksi ryhmäytymiseen tai vaikkapa iltapäivätunnin energisoivana taukoaktiviteettina. Nuorille voi kertoa, että Suomessa tervehditään myös kolmella saamen kielellä. Inarinsaameksi voi sanoa Tiervâ, koltansaameksi Tiörv ja pohjoissaameksi vaikka Dearvva!

Kuvanluku

Ryhmä: 6+

Kesto: 15 minuuttia

Välineet: tabletteja tai printattuja kuvia

Katsotaan saamelaisaiheisia kuvia tilassa kierrellen. Kuvat voivat olla printattuja tai ne voi asettaa tabletin näytölle. Sopivia kuvia löytyy esim. Saamelaiskäräjien kuvagalleriasta www.flickr.com → samediggi saamelaiskäräjät.

Nuorten tulee kiertää tilassa hiljaa ja asettua sen kuvan eteen, mikä on vaikuttavin. Kun kaikki ovat löytäneet kuvansa, ohjaaja lukee ääneen kysymyksiä. Jokainen pohtii vastauksia mielessään.

- Mitä kuvassa tapahtuu?
- Miltä ilma tuntuu? Mitä ääniä kuuluu?
- Onko kuvassa ihmisiä? Mitä he ajattelevat?
- Minkälainen tunne kuvasta välittyy?
- Mitä on kenties jätetty kuvan ulkopuolelle?

Lopuksi keskustellaan yhdessä, minkälaisia mielikuvia kuvista välittyi. Harjoituksen tavoitteena on virittää nuoret teeman ääneen ja helpottaa eläytymistä.

Mitä kuvat kertovat?

Ryhmä: 6+

Kesto: 20 minuuttia

Välineet: tabletteja tai printattuja kuvia

Tutkitaan saamelaisaiheisia kuvia tilassa kierrellen. Kuvat voivat olla printattuja tai ne voi asettaa tabletin näytölle. Sopivia kuvia löytyy esim. Saamelaiskäräjien kuvagalleriasta www.flickr.com → samediggi saamelaiskäräjät. Nuoret kiertelevät tilassa kuvia katsoen, ja asettuvat lopulta sen kuvan eteen, joka eniten puhuttaa heitä. Keskustellaan hetki muiden saman kuvan äärellä olevien kanssa seuraavista kysymyksistä:

- Mikä kuvassa kiinnittää huomion?
- Mitä kuva esittää?
- Mitä se kertoo saamelaisista tai saamelaiskulttuurista?
- Mitä kysymyksiä se herättää?

Lopuksi jokainen ryhmä esittelee muille kuvansa ja kertoo, mitä ajatuksia tai kysymyksiä se heissä herätti. Kuvat ja teemat puretaan yhteisesti keskustellen.

Peukkupiiri

Ryhmä: 4+

Kesto: 10–20 minuuttia

Välineet: väitteitä saamelaisuudesta

Seistään piirissä selät vastakkain. Ohjaaja lukee väittämiä saamelaisuudesta. Nuoret nostavat peukun ylös tai alas selkänsä takana, riippuen siitä, onko väite heidän mielestään oikein vai väärin. Väitteet puretaan yksi kerrallaan.

 Kantansa voi ilmaista myös muilla tavoilla. Voidaan esim. sopia, että nuoret jäävät seisomaan, mikäli väite on heidän mielestään oikein ja menevät kyykkyyiin, mikäli se on väärin.

Väitteitä: kaikki saamelaiset asuvat Suomen valtion rajojen sisäpuolella, on vain yksi virallinen saamen kieli, suurin osa Suomessa asuvista saamelaisista asuu saamelaisen kotiseutualueen ulkopuolella, saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa, saamelaisilla on oma eduskunta, jne.

Kuunnellaan yhdessä

Ryhmä: 2+

Kesto: 20 minuuttia

Välineet: tietokone ja kaiuttimet

Kuunnellaan yhdessä Áilu Vallen kappale Nunnuka lailaa, joka löytyy esim. YouTubesta. Nuoret miettivät pienryhmissä tai pareittain seuraavia kysymyksiä:

- Mikä on kappaleen viesti?
- Mitä sanat kertovat saamelaisista?
- Mitä ennakkoluuloja ne kyseenalaistavat?

Keskustelut puretaan lopuksi yhteisesti tai ryhmä kerrallaan niin, että jokainen saa vuorollaan olla äänessä. Sanat kappaleelle löytyvät lisämateriaalista.

 Saamelaisen rap-artisti Áilu Vallen kappale Nunnuka lailaa on tuotettu vuonna 2015 opetus- ja kouluvierailumateriaaliksi Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston Ofelaš-projektissa. Valle on julkaissut kolme omaa albumiaan: "Dušši dušše duššat" vuonna 2012, "7" vuonna 2015 ja "Viidon sieiddit" vuonna 2019. Hän tekee räppiä pääsääntöisesti pohjoissaameksi.

Mediagalleria

Ryhmä: 6+

Kesto: 60–75 minuuttia

Välineet: tabletit / tietokoneet osallistujille / pienryhmille, tulostin

.....

Tutkitaan yksin / pienryhmissä netistä saamelaisia sekä saamelaiskulttuuria käsitteleviä mediatekstejä ja kerätään niistä yhteinen galleria seinälle. Aikaa n. 30 minuuttia.

Kun galleria on valmis, nuorille jaetaan ”mielikuvituslinssit”, joiden läpi he tarkastelevat galleriaa. Linssit voi nimitä esim. ”Mikä on positiivista / negatiivista?”, ”Minkälaisen kuvan saan saamelaisista?”, ”Mitä ei kerrota?”, ”Mitä muotoilisin itse toisin?”. Kaikille voi antaa samat linssit tai nuoret voi jakaa pienryhmiin, jotka tarkkailevat mediagalleriaa eri linsien läpi. Lopuksi keskustellaan havainnoista yhteisesti.

Tehtävässä harjoitetaan kriittistä medialukutaitoa ja pyritään saada nuoret huomaamaan, miten erilaiset esittämistavat muokkaavat mielikuviamme.

Alkuperäiskansa

Alkuperäiskansa on väestö, joka on asuttanut tiettyä maantieteellistä aluetta ennen valtionrajojen muodostumista. He ovat säilyttäneet oman perinteisen elämänmuotonsa sekä sosiaaliset, kulttuurilliset, taloudelliset ja poliittiset instituutionsa.

1800-luvulla kansallisvaltioiden rakentumisen ja yhden kansan ajatuksen myötä alettiin vähemmistöjä sulauttaa valtaväestöön. Suomessa saamelaisten tuli istua suomalaisuuden muottiin ja oppia suomen kieli. Saamen kielen puhuminen kiellettiin 1950-luvulta lähtien kouluissa sekä asuntoloissa ja sen käytöstä saatettiin rangaista. Monet saamelaiset unohtivat äidinkiелensä sekä kulttuurinsa ja häpesivät omaa taustaansa. Tämän takia monet saamelaiset eivät nykyään osaa tai halua puhua äidinkieltään tai kertoa omasta saamelaistaustastaan.

Koululaitoksella on saamelaisten historiassa ristiriitainen rooli. Toisaalta se on vieraannuttanut saamelaisia kulttuuristaan ja äidinkielestään ja toisaalta avannut ovet opiskelumahdollisuuksille ja sitä kautta yhteiskunnalliselle vaikuttamiselle. Suomi on tunnustanut ensimmäisen kerran vuonna 1995 perustuslaissa saamelaiset alkuperäiskansaksi.

Alkuperäiskansojen oikeuksista säädetään Kansainvälisen työjärjestön (ILO) alkuperäiskansoja koskevassa yleissopimuksessa nro 169. Sen lähtökohtana on myöntää alkuperäiskansojen tarpeet sekä yksilöinä että kansana ja taata heille samat oikeudet sekä mahdollisuudet, jotka muilla kansalaisilla jo on. Saamelaisalueen valtioista Norja on ainoa, joka on ratifoinut sopimuksen. Suomen kohdalla sopimuksessa hiertävät erityisesti maa- ja luonnonvarakysymykset.

YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (2007) kokoaa yhteen muissa kansainvälisissä asiakirjoissa määritellyjä oikeuksia ja periaatteita ja pyrkii siten suojelemaan ja edistämään alkuperäiskansojen oikeuksia. Julistus ei kuitenkaan ole oikeudellisesti sitova sopimus. Suomi osallistui julistuksen laatimiseen ja hyväksyi sen vuonna 2007.

Suomessa saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan turvaa perustuslain lisäksi saamen kielilaki. Sen mukaan saamelaisilla on kotiseutualueellaan oikeus asioida viranomaisien kanssa saamen kielellä. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että terveyskeskuspalvelut, Kelan palvelut sekä työ- ja elinkeinopalvelut tulisi olla saatavilla saamen kielellä.

Minun karttani

Ryhmä: 2+

Kesto: 75 minuuttia

Välineet: paperia / kartonkia, kyniä, aikakausi- tai sanomalehtiä, liimaa, sakset. Ihmisoikeudet kaikkien luettavaksi esim. taululle heijastettuina

.....

Askarrellaan yksin / pienissä ryhmissä karttoja omasta elämästä. Niihin merkitään itselle tärkeitä asioita kuten paikkoja, ihmisiä, sanoja, tapoja, perinteitä, kulttuuria, harrastuksia ja muita kiinnostuksen kohteita. Kartan toteutustavalla tai sisällön laajuudella ei ole väliä.

Valmiisiin karttoihin sijoitetaan YK:n yleismaailmallisessa ihmisoikeuksien julistuksessa määrättyjä oikeuksia (katso esim. www.ihmisoikeudet.net). Mitkä oikeudet pitää turvata, jotta nuori saa toteuttaa kartassa mainittuja asioita?

Lopuksi teokset esitellään muulle ryhmälle. Harjoituksen tavoitteena on saada oppilaat huomaamaan, että ihmisoikeudet liittyvät läheisesti kansojen ja yksilöiden mahdollisuuksiin harjoittaa omaa kulttuuriaan.

Alkuperäiskansojen oikeuksien timantti

Ryhmä: 3+

Kesto: 20–30 minuuttia

Välineet: YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen artikkelit printattuina ja leikattuna (lisämateriaalit)

.....

Jakaudutaan 3–5 hengen ryhmiin. Ohjaaja jakaa ryhmille YK:n alkuperäiskansoja koskevassa julistuksessa määrättyt oikeudet, joista nuoret valitsevat 9 tärkeintä ja asettavat ne timanttikuvioon:

- ylimmäksi tulee tärkein oikeus;
- seuraavalle riville kaksi seuraavaksi tärkeintä;
- kolmannelle riville seuraavat kolme;
- neljännelle riville taas kaksi seuraavaksi tärkeintä ja
- viimeiselle riville jäljelle jäänyt oikeus.

Lopuksi keskustellaan, kuinka oikeudet valikoituivat. Oliko tärkeysjärjestyksen tekeminen vaikeaa vai helppoa? Tavoitteena on saada nuoret huomaamaan, että kaikki oikeudet liittyvät toisiinsa ja niiden tärkeysjärjestykseen laittaminen on lähes mahdotonta.

Oikeuspatsaat

Ryhmä: 6+

Kesto: 15–20 minuuttia

Tehdään 3–5 hengen ryhmissä oikeuspatsaita eli äänetömiä ja liikkumattomia still-kuvia YK:n julistuksessa määrättyistä alkuperäiskansojen oikeuksista. Ohjaaja jakaa aiheet ja ryhmät saavat pari minuuttia aikaa miettiä, miten esittävät patsaan muille. Kaikki osallistuvat patsaan muodostamiseen. Muu ryhmä yrittää arvata, mitä oikeutta patsas esittää. Oikeudet ja niiden sisällöt käydään yhteisesti läpi harjoitusta purettaessa.

Ohjaaja voi laittaa hetkeksi patsaan äänet tai liikkeen päälle, tai esim. haastatella jotakin patsaan jäsentä helpottaakseen arvaamista.

Aiheita esim.: syrjinnän kieltö; itsemääräämisoikeus; oikeus elämään; oikeus koskemattomuuteen; oikeus kansalaisuuteen; oikeus säilyttää oma kulttuuri; oikeus käydä koulua sekä oikeus säilyttää ja suojella ympäristöä.

Mielipidejana

Ryhmä: 3+

Kesto: 20 minuuttia

.....

Nimetään tilan yksi seinä "täysin samaa mieltä" ja sen vastakkainen seinä "täysin eri mieltä" -seinäksi. Ohjaaja esittää alla olevia väittämiä yksi kerrallaan. Nuoret asetuvat kuvitteelliselle janalle seinien väliin sen mukaan, mitä mieltä he ovat väittämästä.

1. Kaikilla pitää olla yhtäläiset oikeudet säilyttää ja ylläpitää äidinkieltänsä.
2. Riittää, että palveluita on saatavilla yhdellä virallisella kielellä.
3. Palveluiden tarjoaminen ruotsin kielellä on tärkeämpää kuin saamen kielillä.
4. Saamen kielten taito on turhaa.
5. Kaikista kirjastoista tulisi voida lainata saamenkielistä kirjallisuutta.
6. Ilman kielitaitoa ei voi täysin ymmärtää kulttuuria.
7. On tärkeää, että kaikki Suomessa asuvat saamelaiset oppivat suomen kielen.
8. Saamen kielten opetukseen kannattaa panostaa.

Nuoria voi pyytää perustelemaan valintansa väittämien välissä.

Väittely

Ryhmä: 8+

Kesto: 45- minuuttia riippuen ryhmän koosta

Välineet: tabletit tms. tiedonhakua varten

Nuoret jaetaan 4 hengen ryhmiin. Ohjaaja antaa kullekin ryhmälle yhden Mielipidejana-tehtävän väittämistä. Kaksi on väitteen puolesta ja kaksi sitä vastaan. Ryhmät saavat 10 minuuttia aikaa etsiä tietoa ja valmistella väittelyä.

Samana väittämän saaneet parit argumentoivat toisiaan vastaan, ja muu ryhmä kuuntelee. Samaa mieltä oleva pari aloittaa kertomalla, miksi väite on totta. Sitten eri mieltä oleva pari esittää puolustuspuheenvuoron. Parit saavat vastata ja esittää toisilleen tarkentavia kysymyksiä 5–10 minuutin ajan tai niin kauan, kunnes kenelläkään ei ole enää lisättävää.

Harjoituksen purussa voi kysyä, oliko vaikeaa olla eri mieltä / samaa mieltä. Miksi?

Kielen hylkäys

Ryhmä: 2+

Kesto: 25 minuuttia

Välineet: tietokone, videotykki ja äänentoisto

Katsotaan yhdessä lyhytdokumentti Kielen hylkäys (kesto 4:41), joka löytyy Ylen Sano se saameksi -sivustolta.

Nuoret pohtivat pareittain tai pienissä ryhmissä seuraavia kysymyksiä:

- Miksi Jouni on haudannut saamen kielen?
- Miltä tuntuisi, jos itseä kiellettäisiin puhumasta omaa äidinkieltä koulussa?
- Mitä Suomen valtio voisi tehdä elvyttääkseen saamen kielten asemaa Suomessa?

Keskustelut puretaan yhteisesti niin, että kukin ryhmä saa vuorollaan olla äänessä.

Kulttuuri

Saamelaisessa kulttuurissa on vahva yhteys luontoon ja maailmankuvan mukaan ihminen on yhtä ympäröivän luonnon kanssa. Saamelaiskulttuuriin katsotaan kuuluvaksi myös saamelaisten perinteiset elinkeinot: poronhoito, kalastus, metsästys, keräily ja saamen käsityö sekä niiden nykyaikaiset harjoittamisen muodot. Luontoon liittyvät uskomukset, myytit sekä tarinat siirtyvät perimätietona sukupolvilta toisille. Saamen kielissä on paljon sanoja erilaisille luonnon ilmiöille. Esim. lumeen liittyviä sanoja löytyy satoja.

Saamenpuku (pohjoissaameksi gákti, inarinsaameksi mááccuh ja koltansaameksi máäccaġ) on yksi kulttuurin näkyvimpiä osia. Puku on ainutlaatuinen ja kantajalleen tehty. Suomen puolella saamenpuvussa on viisi päämallia. Eri suvuilla voi olla saman pukumallin sisällä omia yksityiskohtia, joista erottaa mihin sukuun kuuluu. Naimisiin mentäessä voi ottaa käyttöön puolison pukumallin. Kahden eri puvun osia ei kuitenkaan ole soveliasta käyttää yhdessä.

Saamenpuvun käyttäminen on saamelainen tapa tuoda esiin saamelaisuutta sekä osoittaa kunnioitusta tilaisuutta ja sen järjestäjiä kohtaan.

Saamelaisessa kulttuurissa vanhat perinteet elävät uusien rinnalla. Saamen kieli vahvistaa saamelaisväestön identiteettiä ja on yksi saamelaiskulttuurin kulmakivistä.

Monet saamelaiset tekevät aktiivisesti töitä kulttuurin ylläpitämiseksi, siirtämiseksi ja elvyttämiseksi. Nuoret ovat ylpeitä juuristaan ja kehittävät saamelaista kulttuuria tekemällä esim. musiikkia tai runoja. Rapparit Áilu Valle ja Amoc sekä muusikko, näyttelijä ja runoilija Niillas Holmberg ovat hyviä esimerkkejä tästä.

Saamelainen kulttuuri elää nykypäivänä myös vahvasti erilaisten tapahtumien ja festivaalien kautta. Ne keräävät nuoria yhteen ympäri Saamenmaata. Kun urheilussa jännitetään salibandyn Saamen mestaruutta, musiikin ystävät voivat suunnata vaikka Ijahis idja -festivaalille.

Sananlaskut

Ryhmä: 2+

Kesto: 30 minuuttia

Välineet: tabletit tms. tiedonhakua varten

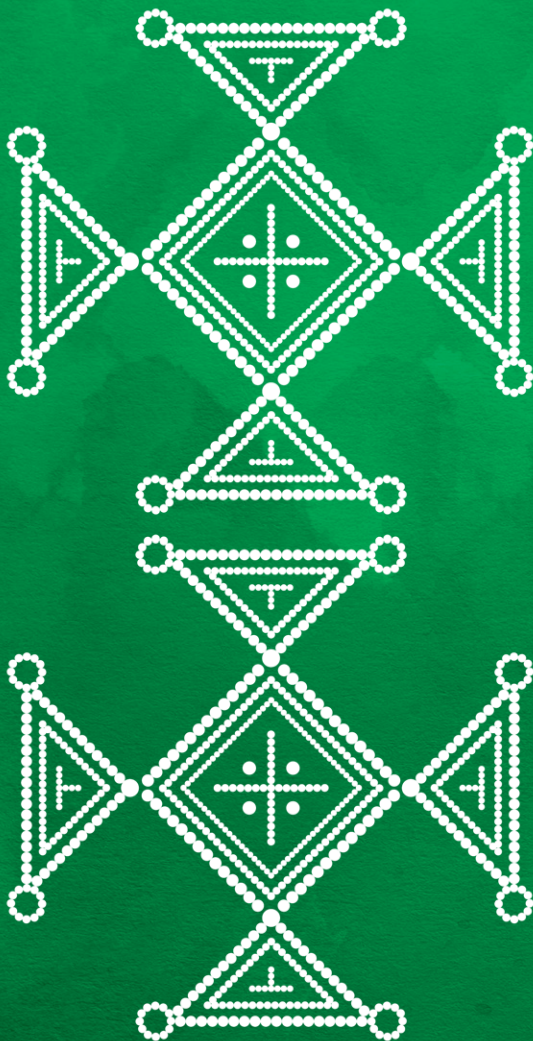
.....

Tutkitaan saamelaisia ja suomalaisia sananlaskuja erilaisista teemoista kuten luonto, ihmiset, rakkaus, onni, menestys tai rehellisyys. Nuoret etsivät pienryhmissä sananlaskuja ja valitsevat niistä kolme samaan teemaan kuuluvaa. Ryhmät pohtivat:

- Mitä sananlaskut tarkoittavat kuvainnollisesti ja mitä konkreettisesti?
- Miten ne eroavat toisistaan?
- Toimiiko sananlasku nykypäivänä vai onko se vanhentunut?

Lopuksi esitellään sananlaskut ja huomiot muulle ryhmälle. Tavoitteena on tuoda esiin, miten tiukasti kieli on sidoksissa kulttuuriin ja mitä kaikkea sananlaskut voivat kertoa myös ajasta ja kertojansa elämänpiiristä.

Inarin- ja pohjoissaamenkielisiä sananlaskuja käännettyinä löytyy lisämateriaalista.

Levyraati

Ryhmä: 3+

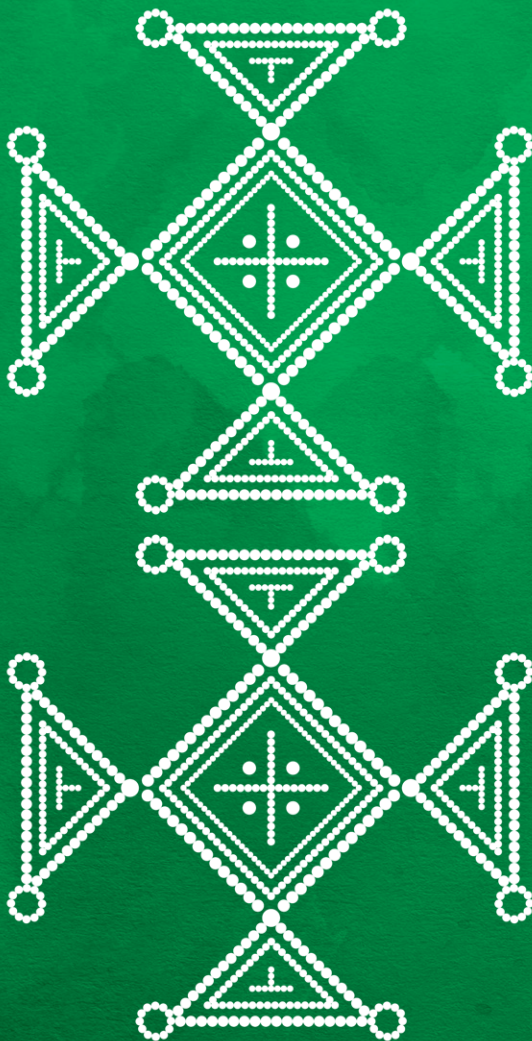
Kesto: 20–75 minuuttia riippuen kappaleiden määrästä

Välineet: tietokone, äänentoisto

Järjestetään levyraati, jossa tutustutaan saamelaiseen musiikkiperinteeseen ja nykymusiikkiin. Ohjaaja voi valita kappaleet tai pyytää nuoria tuomaan suosikkikapaleensa tunnille. Kappaleita kuunnellaan yhdessä ja jokainen antaa niille pisteitä. Pisteitä voi vaihtoehtoisesti antaa myös pienryhmien muodostamissa alaraadeissa.

Levyraadoin voi järjestää myös äänestämällä Menti-meterissä. Näin kaikki pääsevät seuraamaan pistetilannetta reaaliaikaisesti.

Sanat saamelaisuudesta

Ryhmä: 6+

Kesto: 15–20 min

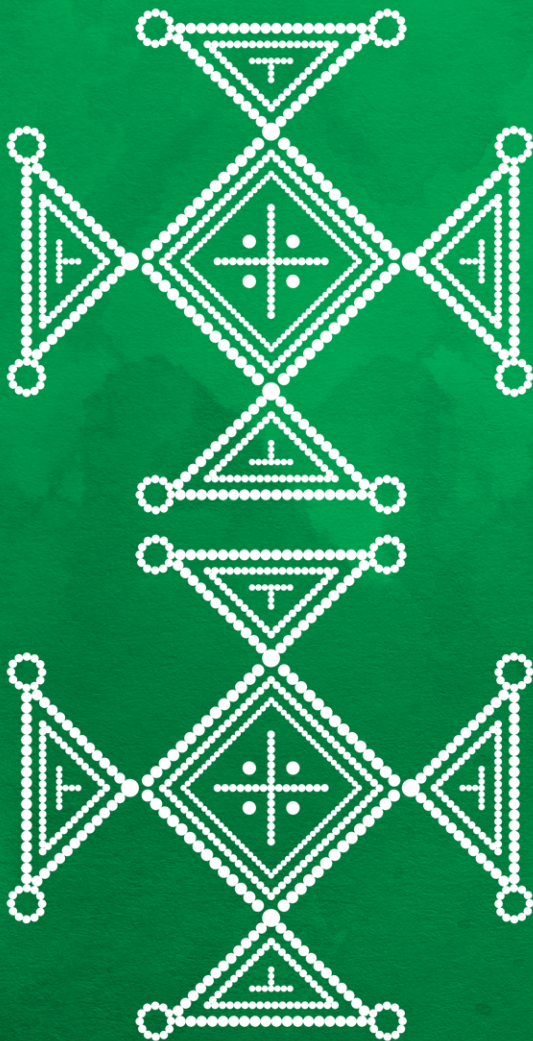
Välineet: Sanat saamelaisuudesta -sanakortit ja sanaselitykset (lisämateriaalit)

Jaetaan oppilaat pienryhmiin ja annetaan jokaiselle ryhmälle 2 tai 3 sanakorttia. Nuoret pohtivat muutaman minuutin ajan, mitä kortin sana kertoo saamelaisuudesta. Lopuksi käydään yhdessä kaikki sanat läpi heijastamalla sanakortit dioina seinälle.

Lisämateriaaleista löytyy vetäjälle suunnattuja sanaselityksiä tehtävän purkuun. Sulkuihin on merkitty saamenkielinen vastine sanalle sekä lyhenne, joka kertoo, mistä saamen kielestä sana on kulkeutunut suomen kieleen (ps. pohjoissaame, is. inarinsaame, ks. koltansaame).

Saamen kielistä on periytynyt suomen kieleen paljon paikannimiä ja muita sanoja. Monet saamesta suomeen kulkeutuneet sanat kertovat jotakin tyypillistä saamelaiskulttuurista sekä pohjoisen luonnosta tai eläimistöstä.

Gáktigalleria

Ryhmä: 3+

Kesto: 20–30 minuuttia

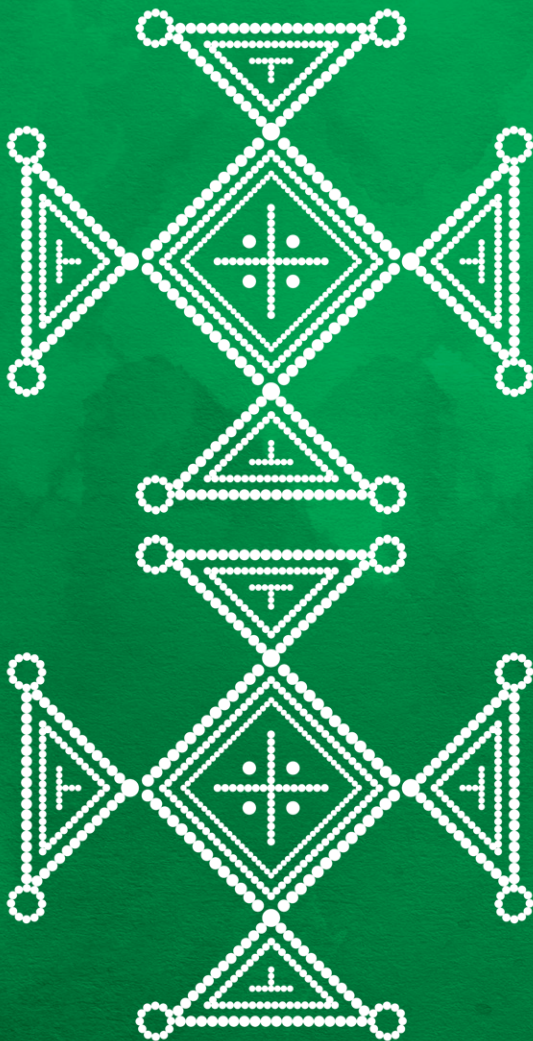
Välineet: tabletit tms. pienryhmille

.....

Tutustutaan yhdessä saamenpukuihin ja niiden käyttäjiin esim. www.uusiinari.com/mina-ja-saamenpukuni/. Nuoret saavat pienryhmissä valita, mikä puvuista puhuttaa heitä eniten. He voivat miettiä valitsemansa kuvan ja tarinan perusteella esim.:

- Mitä eri osia puvussa on?
- Mitä puku kertoo kantajastaan?
- Entä kantajansa kulttuurista?
- Onko puku mielestänne moderni vai perinteinen? Miksi?

Lopussa puvuista keskustellaan yhteisesti. Kukin ryhmä kertoo vuorollaan mistä keskustelivat.

Löydä kielipari

Ryhmä: 6+ (parillinen määrä)

Kesto: 10 minuuttia

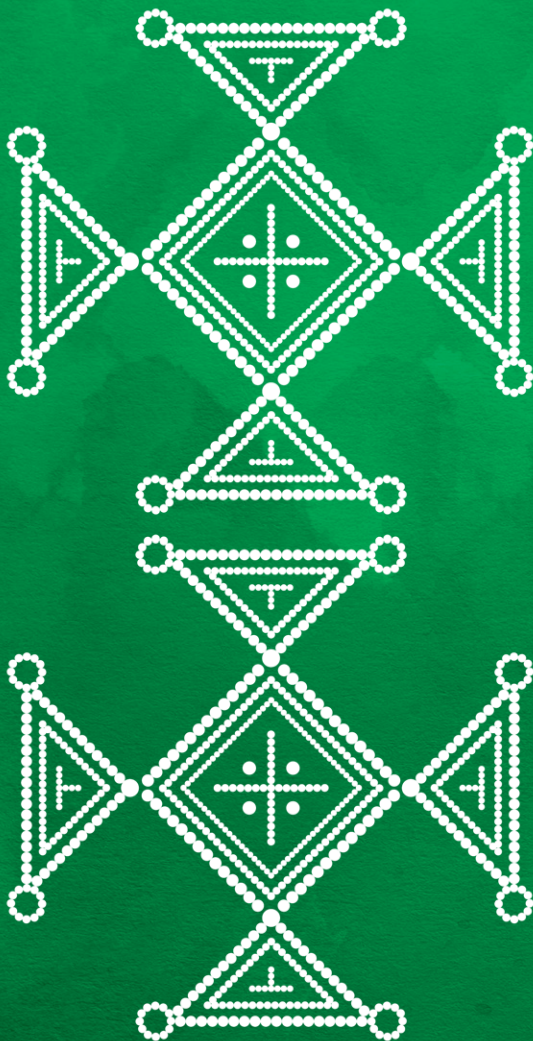
Välineet: kortit, joissa tervehdyksiä ja vastauksia eri kielillä

.....

Tutustutaan saamen kielisiin liikkuvan palapelin kautta. Ohjaaja asettaa pöydälle kortit tekstipuoli alaspäin ja nuoret saavat valita yhden kortin. Lähdetään kävelemään tilassa ja etsimään omaa kieliparia eli sitä henkilöä, jonka kortissa on kysymys tai vastaus samalla kielellä kuin omassa kortissa.

Harjoitusta ennen on hyvä harjoitella eri kielissä esiintyvää aakkostoa ja kielten oikeaa ääntämistä.

Valmiit kieliparikortit löydät lisämateriaalista.

Rikkinäinen puhelin

Ryhmä: 4+

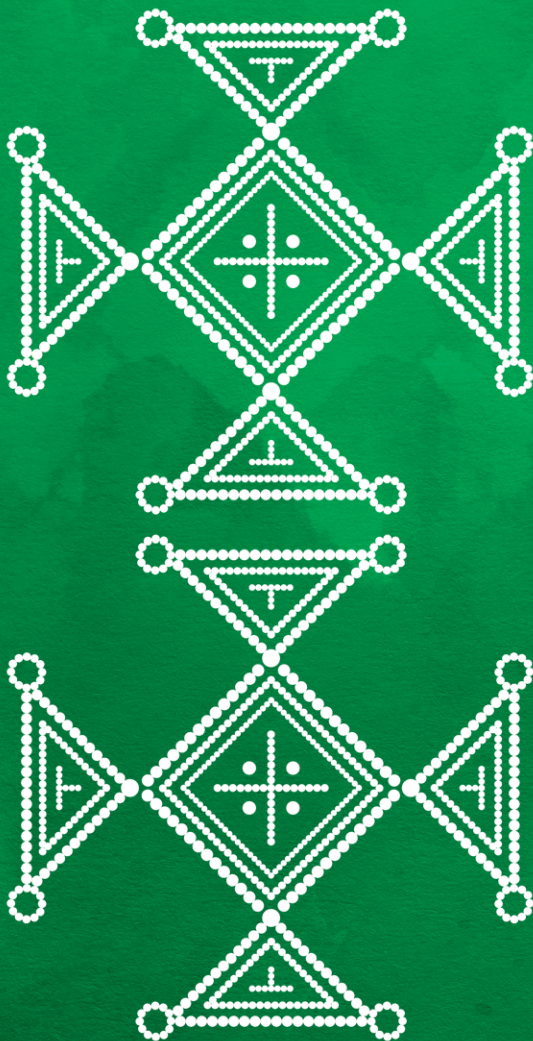
Kesto: 10–20 minuuttia

Välineet: tietokone tai tabletti, kuulokkeet

Harjoitellaan ääntämistä kolmella eri Suomessa puhuttavalla saamen kielellä. Oppilaat muodostavat jonon, jossa ensimmäinen kuuntelee fraasin inarin-, pohjois- tai kolntansaameksi Ylen Sano se saameksi -sivustolta ja kuiskaa sen sitten toiselle.

Fraasin kuullut oppilas kuiskaa sen edelleen seuraavalle ja seuraava sitä seuraavalle. Viimeiseksi fraasin kuullut oppilas lausuu sen ääneen. Lopuksi kuunnellaan alkupe-
räinen fraasi nauhalta. Miten se muuttui? Miten se kääntyy suomeksi tai ruotsiksi?

Nuorille on hyvä vielä täsmentää, että vaikka monet saamen kielet ovat suhteellisen lähellä toisiaan, ovat ne kuitenkin eri kieliä.

2. painos | 2022

NUORAIPRÁDDI
NUORÁIRÁÁDI
NUORISUÁVTOS
NUORISONEUVOSTIC

SÁMEDIGGI
SÁMITIGGE
SÁÁ'MTE'GÁ
SÁAMELAISKARÁJÁT

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

NUORTEN
AKATEMIA

